

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Загородня Алла Анатоліївна
доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0003-2418-1670

Анотація: У процесі дослідження встановлено, що у творчості Лесі Українки був основним центром філософський процес, зокрема проблеми антропології, у яких велика увага приділялася духовності людини, як основі гуманістичного ідеалу. Визначено, що творчість Лесі Українки була і є видатним матеріалом для ілюстрації гуманістичного ідеалу, який базується на розквіті людської індивідуальності. Слово в її творах відіграє особливу роль у боротьбі за кращу долю народу і стає невід'ємною складовою гуманістичного ідеалу. Розкрито, що Леся Українка розробила власну, самобутню й цілісну філософську систему, яку можна охарактеризувати як гуманістичний індивідуалізм. Доведено, що однією з основних філософських проблем була проблема людини, її унікальність, гідність, природа та свобода; гуманістичний ідеал через людину, яка є духовно багатою особистістю і здатна боротися за волю свого народу, національні інтереси, національну гідність.

Ключові слова: Леся Українка, філософська антропологія, духовність, національні інтереси, доля народу, гуманізм, національне відродження, антропоцентризм.

У центрі філософського процесу були проблеми антропології, у яких велика увага приділяється духовності як основі гуманістичного ідеалу. Творчість Лесі Українки була і є видатним матеріалом для ілюстрації гуманістичного ідеалу, який базується на розквіті людської індивідуальності.

Поетеса підкреслює розуміння прекрасного в людині, того, що «не вмирає», але передається з покоління в покоління; важливе значення слова у духовному житті людини та в процесі її духовного вдосконалення; подолання таких негативних рис, як зло, зрада і відступництво. Слово в її творах відіграє особливу роль у боротьбі за кращу долю народу і стає невід'ємною складовою гуманістичного ідеалу.

Леся Українка будувала філософське бачення вічних проблем і сучасних запитів, ґрунтуючись на Біблії і філософських ідеях Г. Сковороди та Т. Шевченка. Однією з основних філософських проблем була проблема людини, а також її унікальність, гідність, природа та свобода.

Філософські погляди Лесі Українки, а загалом духовність, людину, ідею, етичні і естетичні аспекти, філософію та гуманістичний ідеал досліджували такі вчені: І. Франко, Р. Задеснянський, Н. Горбач, М. Сергеев, У. Михайлюк, А. Бичко, В. Шаян, Л. Козубенко, О. Забужко, Л. Костенко, М. Рильський та інші. Їхні дослідженнями були свідченням того, що Леся жила у період розвитку української філософської думки та перебувала під значним впливом західноєвропейської культури. Леся Українка висловлювала погляди світоглядно-філософських проблем відношення людини до релігії, мистецтва, культури, історії і національної ідеї, що було актуальним для українського народу. Леся Українка розробила власну, самобутню й цілісну філософську систему, яку можна охарактеризувати як гуманістичний індивідуалізм. У центрі філософської системи за Лесею постає людська особистість – «Я», яка наголошує на неосяжних та неоднозначних взаєминах між індивідом та оточенням, на реаліях дисгармонійного характеру цих взаємин. Лесине слово, пройняте любов'ю до українського народу та української культури, розкривається в контексті екзистенцій філософської антропології, що розвивається на межі XIX–XX століть.

Сенс людського буття Леся Українка вбачає, а також виділяє гуманістичний ідеал через людину, яка є духовно багатою особистістю і здатна боротися за волю свого народу, національні інтереси, національну гідність.

Ідеалом особистості для поетеси також є людина. Оскільки внутрішній світ людини вона аналізує в таких поділах: людина і суспільство; людина і природа; самоусвідомлення власної суті. Для Лесі Українки духовність виступає сутнісною характеристикою людини (світогляду, розуму, почуття, переконання, волі та ідеалу), яка прагне знайти сенс свого існування «... її життя – вічні хвороби і вічне лікування їх, позбавляли її безпосереднього спілкування і саме листування певною мірою заповнювало цю порожнечу» [1, с. 125]. Такі слова доносять до нас розуміння того, що саме через її нелегке життя поетеса осягнула духовний світ й утвердилася в ньому, а це свідчить про глибинні її інтереси народу.

Окреме місце займають погляди Лесі Українки, які збагатили свідомість народу ідеями незалежності і свободи, гуманізму та демократії. Її свідомість знаменувала собою вершину філософського осмислення світу людини.

Суттєве місце в її творчості посідає проблема духовної сутності людини. Саме її актуальність ми спробуємо довести у нашій статті, оскільки проблема глибинного гуманізму Лесі Українки є невичерпною і складний комплекс філософських та морально-етичних досліджень є принципово важливим для духовних надбань сучасної людини ХХІ століття. Дослідження праць поетеси, доводить, що духовність є основою гуманістичного ідеалу у творчій спадщині Лесі Українки.

Леся Українка – це поетеса величезного таланту і невичерпно-творчої енергії, людина з неповторним розумом та просто героїчною силою духу. Вона належить саме до тих українських мислителів, які пережили свій час, а їхні твори збагатили духовну скарбницю людства. На її філософський світогляд мала значний вплив сім'я, родина та, звісно ж, друзі. Зростаючи в українській родині, тісно пов'язана з духовним життям поетеса ще молодою дівчиною перейнялась поглядами своїх сучасників на світ та життя.

М. Сергеев та У. Михайлюк у праці «Філософські погляди Лесі Українки» писали: «Вивчення філософських поглядів Лесі Українки актуалізується необхідністю національного відродження, яке визначає особливість сучасного

життя українського народу. У її творчості зберігається те, що ми прагнемо сьогодні відтворити у своїй пам'яті, що є невід'ємним складником національної свідомості. Цей потенціал утворює сутність такого явища, яке ми називаємо «духом нації» [2, с. 6]. Її глибина ідей допомагає вийти на новий етап формування духовно-філософського світогляду. Отже, специфіка філософського дискурсу Лесі Українки зумовлена потужним морально-етичним, гуманістичним потенціалом її творчості, яка звернена до аналізу актуальних екзистенційно-антропологічних проблем. Леся Українка у своїй творчій спадщині хоче показати глибоку трагічність кожної людини, яка не може жити без інших людей, адже людина – істота суспільства. Якщо подивитися з іншого боку, то людина змушена або пристосовуватися, або шукати компроміс, або переживати глибоку трагедію від того, що її не можуть зрозуміти. Поетеса, ґрунтуючись на своєму складному житті, описувала таким чином свій внутрішній біль і переживання, відчуваючи свою самотність, відірваність від світу через хворобу, яка не давала можливості відчутти повноцінне життя у суспільстві. Леся Українка відобразила різні моделі людського існування, будуючи їх на основі античних, середньовічних тем, а також тем з української історії, де актуалізує індивідуально-буттєвий момент, наголошуючи на думці, що саме від внутрішніх спонукань, духовної конституції людини залежить доля народу. Проаналізований у її творах, екзистенційний дискурс, тісно переплітається з неоромантичною концепцією людини. Розгляд людського існування в екзистенційних вимірах наближає творчість письменниці до кращих зразків неакадемічного європейського та українського філософування. Зазначимо, що «Леся значно ширше, ніж політично, розглядала національні питання. Слід при цьому зазначити, що це змушувало її “придивлятися” до тих ідей, які хвилювали на той час філософів» [1, с. 38]. Вона, як могла так і висвітлювала філософську проблематику у своїх творах.

Аналіз творів Лесі Українки розкриває те, що однією з головних філософських проблем творчості її є «антропоцентризм», – тобто людина, що

стоїть у центрі буття всього світу, як природи так і культури, і звісно ж самої філософії. Людина за Лесею Українкою – це Боже творіння і вона неповторна та лише в праці усвідомлює сенс свого існування, звісно ж праця може бути різною. Але незважаючи на це, кожна особистість має потребу у самореалізації, самовираженні. На нашу думку, саме це дає людині відчуття щастя, досягнення гармонії. Зазначимо, що духовний світ людини, за Лесею – це її розум, почуття, воля, віра, переконання, ідеал. Її трагічні переживання поглиблюють дух людини, життя має цінність тоді, коли людина бореться з проблемами, невгамовними змаганнями за кращу долю свого народу.

Таким чином, нами встановлено, що Леся Українка намагалася досягнути найвищих вершин філософського осмислення духовного змісту віри і правди життя, а також згладити суперечності між вірою та гуманізмом. Її погляди збагатили свідомість людей різними ідеями гуманізму, а її світогляд знаменував філософське осмислення світу людини. Людина у Лесі Українки насамперед пов'язана з високою духовністю. Якщо порівнювати Лесину «драму-феєрію» з іншими драмами представників ХХ ст., то нам буде зрозуміло, наскільки українська поетеса випередила, наприклад, Б. Шоу, Б. Брехта та інших.

Отже, Леся Українка присвятила своє життя людям. У своїх роздумах вона приходить до висновку, що кожна людина повинна мати свою внутрішню свободу. Леся Українка сміливо і відчайдушно боролася за нову українську людину, за її повне духовне та фізичне визволення. Її поезія приховує в собі невичерпні джерела високих людських ідеалів добра та справедливості, свободи та гуманізму українського народу. Нами встановлено, що у творчості Лесі Українки був основний центр філософського процесу, зокрема проблеми антропології, де головна увага приділялася духовності людини, як основі гуманістичного ідеалу та індивідуальності кожної особистості.

Список літератури

1. Бичко Ада. Леся Українка: Світоглядно- філософський погляд // Ада Бичко. – К.: Український центр духовної культури, 2000. – 186 с.

2. Сергеев М. В. Філософські погляди Лесі Українки. // Сергеев М. В., Михайляк У. С., Львів – 2007. – 134 с.

3. Українка Леся. Зібрання творів у 12-ти томах. – Т.2. // Леся Українка. – К.: Наукова думка, 1975. –367с.

4. Українка Леся. Твори. Т. 1. Лірика. За загальною редакцією Б. Якубовського. // Леся Українка. – Нью-Йорк: Видавнича спілка Тищенко, Білоус, 1953. – XXXI, 131, XXI